

VIII
*Certame
Literario*

Concello de Paradela

Premios poesía e narrativa

*Manuel-Orestes
Rodríguez-López*

VIII
*Certame
Literario*
Concello de Paradela

Premios poesía e narrativa

*Manuel-Orestes
Rodríguez-López*

Fallo do xurado

Acta de constitución

“VIII Certame Literario Manuel-Orestes Rodríguez López”

Reunidos no Salón de Sesións do Excmo. Concello de Paradelas, sendo as doce horas do día vinteseis de febreiro de dous mil tres. O Xurado designado, formado polos Señores:

D. Xosé Manuel Mato Díaz (Alcalde-Presidente do Excmo. Concello de Paradelas) como Presidente;

D. Antonio Calvo Varela (Ilmo. Sr. Delegado Provincial da Consellería de Cultura da Xunta de Galicia en Lugo),

D. Xesús Mato Mato (crego, escritor e musicólogo),

D. Xulio Xiz Ramil (Funcionario da Delegación Provincial de Cultura en Lugo, escritor e periodista),

D. Darío Xohán Cabana (poeta e escritor),

D. Xabier Rodríguez Barrio (poeta e escritor) e

D. Santiago Rodríguez López (fillo do homenaxeado), como vocais.

E D Juan Luis González Iglesias, Secretario do Excmo. Concello de Paradelas, que da fe do acto.

Constituído o xurado en forma, procédese a calificar as obras presentadas e atopadas conformes ás bases no seu día aprobadas.

O Xurado por unanimidade, acorda:

Primeiro: Vista a calidade e o nivel das obras presentadas, outórgase con carácter compartido o Premio de POESÍA ás obras:

- En castelán, presentada baixo o lema Crisis, titulada “CRISIS”. Aberto o sobre, compróbase que a obra pertence a D. Salvador Moreno Pérez, con enderezo en Jumilla, provincia de Murcia.
- En galego, presentada baixo o lema Saloma dos coídos, titulada “SALOMA DOS COÍDOS”. Aberto o sobre, compróbase que a obra pertence a D. Alexandre Nerium, con enderezo en Fisterra, provincia de A Coruña.

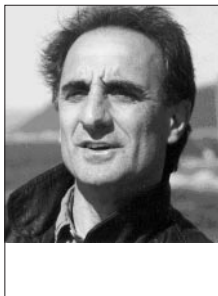
Asimesmo, o Xurado acorda outorgar un Accésit no apartado de POESÍA.

- Accésit á obra titulada “AI DE MIN PARADELA”. Aberto o sobre, compróbase que a obra pertence a D. Francisco Piñeiro González, con domicilio en Cervo, provincia de Lugo.

Segundo: Outorgar o Premio de NARRATIVA á obra titulada “ESTÁN ARDEN-DO AS SERRAS ORIENTAIS”. Aberto o sobre, compróbase que a obra pertence a D. Xaime Domínguez Toxo, con enderezo en Pontevedra.

Asimesmo, o Xurado acorda outorgar un Accésit no apartado de NARRATIVA á obra titulada “NAI”. Aberto o sobre, compróbase que o lema pertence a D. Xoán Xosé García López, con enderezo en Ferrol, provincia de A Coruña.

E para constancia do tratado, levántase a presente acta por setuplicado exemplar, por tódolos membros, en Paradelas na data arriba indicada, sendo as trece horas, do que eu como Secretario dou fe.

Xaime Domínguez Toxo

Xaime Toxo, nado en Bueu, dedícase profesionalmente ó ensino especial. Vencellado ó mundo da cultura, desde moi novo pertenceu, en Santiago, ás lendarias agrupacións culturais “O Galo” e “O Eixo”.

En Pontevedra forma parte da directiva do Ateneo.

Pertence tamén ó grupo de debate filosófico O Picón, xunto con Ignacio Castro, Daniel Bernández, Herminio Barreiro, Gonzalo Trasbach, Antón Sobral, Pedro e Guillermo Fernández entre outros.

Ten publicados varios relatos nas revistas “Explanada” de Alicante, “El Joven Topo” e “Badaladas”.

Co grupo O Picón ten publicado en Noitarenga o libro homenaxe a Uxío Novoneira: “Neste silencio”.

O relato MOURO É O ROSTRO DA MEMORIA recibiu o primeiro premio do concurso relatos breves “El Ajedrez se hace palabra” do ano 2000. Entre outros o xurado estaba composto por Caballero Bonald e Rafael Conte.

Na actualidade prepara un libro de relatos titulado “Contos do Morrazo”.

as serras orientais

Xaime Domínguez Toxo

“Pero cando volvemos, tarde, do xardín dos xacintos,
os teus brazos cheos e o teu cabelo húmido, non podía
falar e os ollos toldábanseme, non estaba
nin vivo nin morto e non sabía nada,
ollando no corazón da luz, o silencio.

T. S. Elliot

Caneiro esfregou as mans, unha contra a outra, manténdoas, despois, debaixo dos sobrazos para gardar a calor. Saltou cos pés xuntos enriba da pedra. O andén era longo, frío e húmido.

Mirou para Bandallo e sorriu cun aceno de amargura; polo menos el está aquí, comigo, pensou.

Bandallo intentara explicarlle o que era un tren, pero Caneiro nono tiña moi claro; e iso que Bandallo era con quen mellor se entendía. Agora ben, o da máquina que votaba fume, os camiños de ferro, os debuxos que lle fixera na area. Nada.

E ademais, ¿que se lles perdera a eles na Coruña?

Tan lonxe da aldea; e -aínda por riba- a súa nai quedara choromicando cando se despediron dela.

Bandallo veña a termarlle da chaqueta de maón azul remendada nos cóbados.

- ¡Aí! Bandalliño, cóidamo, filliño, que nunca saíu da casa”. Laiábase a nai-

- ¡Aí!, pobres rapaces, que vai ser de vós!”-

E Bandallo veña a separalos, e a dicirlle ao aire, -”ímonos, oh, que está aí o furgón da milicia; bule que aínda nos van rifar”-

A nai apertouno con máis forza e comezou a bicalo na fronte. Bandallo quitoullo dos brazos, agarroulle a cara cas mans e, mirándolle directamente aos ollos, xesticulou moi amodiño abrindo moito a boca: -”B-U-L-E”-

Porque, aínda que Caneiro era xordomudo de nacemento, Bandallo, veciño de porta con porta, e da mesma idade, falaba con el como se oíra.

Certamente parecían, ou polo menos todos o decían, -”fálalle ti, que a ti oéche”.

E aínda que nono escoitara, era tal a irmandade que os xunguía de medrar xuntos, que antes de facer calquera cousa, Caneiro, sempre fitaba para o seu amigo para saber como actuar.

Era o único que mantiña aquela unión máxica con el. Nin sequera a nai, e iso que era fillo único de silveira, nos momentos difíciles podía amansalo.

Había que ir buscar o Bandallo para que viñese ata casa a rebrandecerlle o corazón de mula que se lle poñía cando estaba enfadado. Pechábanse na cociña os dous, sentados arredor da arteza a carón do lume; a nai podía escoltalos desde detrás da porta, os chíos mudos e ferintes do seu fillo, e a Bandallo repetindo, -"xa sei, home, xa sei"-.

¡Que carallo podía saber!, pensaba a nai, ¿como podía entender eses chíos de gaiyota afónica que a ela lle taladraban os miolos?

A primeira ves que pasara esto, os dous eran rillotes de andar a pillalas xoubas que rebordaban das patelas dos mariñeiros, sorbían as luras que lle caían do nariz e apañaban tódalas labazadas que se perdían na lonxa.

Caneiro chegara a súa casa a media tarde chorando dunha maneira brutal, emitindo un ruído seco de lobo castrado, enter saloucos que non había xeito de acougar. A nai, angustiada, votárase ao camiño pensando que o neno debía ter algo moi malo, mesmo chegou a temer que unha dor de morte escura estábao rillando por dentro.

As veciñas acudiron á chamada da desesperación, da rabia dunha boca aberta, con toda a carraxe do mundo dentro, que non podía nomear a furia que o entolecía.

Cando chegou Bandallo, á noitiña, conseguiran deitar ao rapaz que tremía co frío da lembranza. Meteuse na habitación e votou fóra a tódolos demais. Ao rematar abriu a porta e saíu da habitación, un refácho de xistra azotou a cara dos que agardaban. Ninguén se atreveu a falar, e el soamente dixo: "Non pasa nada, eu arrancho"; e marchou.

-";Manda truco na Habana para o piollo!", sentenciou Palmeiro, un vello mariñeiro xubilado,- "eu arrancho, foder para o carallote que aínda lle hai que limpar o cu"-.

Dous días despois apareceu na estacada, amarrado nun poste, nu e cuberto de alcatrán, Henrique Bufa, un rapaz da Banda do Río quen, ao quitarlle a sardiña que tiña metida na boca, e antes de empezar a chorar, dixo: "foi Bandallo"-.

Aquelo foi o comezo dunha liorta entre cuadrillas que durou todo o verán e tivo a vila embarullada nun estado de tensión que os rapaces contaxiaron aos maiores.

Enfrontáronse a pedradas na alameda, diante do Concello; con frechas e arcos de vimbio no recheo novo; a labazadas na praia de Petís, lonxe da vixilancia dos homes que os escorrentaban a cintazos como si fosen cans adoecidos.

Soamente coa chegada das chuvias outonizas de setembro, acordaron unha paz estraña, producto mais ben dun cambio interior que dun amaño entre partes para deixar de axexar o voo da pedra cara o ó olo.

De soquete, sorprendéranse co descubrimento de que lles gustaba máis mirarlle os peitos á irmán de Henrique, que mallar neste.

Están ardendo as serras orientais

Bandallo calou durante moito tempo o orixe daquela guerra, ata que deu por morto o lume do remorso na mirada de Bufá, e puido contar, a noite do velatorio de Caramucha “A birolla”, que o día que estoupara un furacán de odio no peito de Caneiro, este anduvera pillando sardiñas na lonxa. Ias collendo das patelas e dos caixóns que desembarcaban os homes das chalanas e metí-as por dentro da blusa.

Pensaba na cara de ledicia da súa nai cando chegara con aquela marea tan boa; nas brasas da lareira; na maga do peixe no fregadeiro de pedra; nos gatos a comer nas espiñas e cabezas; e nos corpos limpos das sardiñas penduradas no tendal, a secar abaneadas polo vento inmisericorde do norte.

Pensaba nestas cousas, sardiña a sardiña, sen se decatar do empurrón que lle veu enriba coma un cairo no medio do mar. Foise contra un aparello que agardaba a encascar, mirou sorprendido ó atacante, e taopu a cara para se protexer do cintazo dun chicote de rapeta dirixido ós beizos implorantes de axuda. Un miañento laio de medo provocou a gargallada do furón, que empezou a roubarlle as sardiñas mentres o alcuñaba, petándolle por todo o corpo.

- Mudo, merdeiro, non sabes nin falar-, espetoulle a xeito de despedida, lanzándolle un peixe contra a cabeza.

- E como sabes o que lle dixo, si non pode falar-, retrucou un que estaba escoitando a historia.

- Eu de Caneiro seiño todo-, contestoulle unha migalla amolado Bandallo, que, despois de todo o que pasara, sentíase tan unido ao seu amigo como o regato ao rego.

Así era, aseguraba a nai de Caneiro, e sempre fora así, desde meniños. A correr pola praia, a pescar no penedo, a recolle-lo trasmallo ou xogar co balón. Inseparables. E non podían estar nin sequera un día sen saber un do outro. Cando un deles enfermaba xa estaba o outro na cancela agardando para que o deixaran entrar a visitalo.

Por eso, o día que os chamaron para o servizo militar, presentáronse os dous xuntos no concello cunha presada de mozos da vila.

O militar que chegou ao salón de plenos era un home gordecho, baixiño, cun bigote fino e recortado debaixo do nariz.

Subido nunha tairma de madeira, o que lle permitía unha visión xerárquica dos curutos dos rapaces, comezou a chamalos, por rigoroso orde alfabético, aclarou, para saber si padecían algunha eiva que lles impedise cumprir coas obrigacións que tiñan contraídas cunha patria que se merecía calquer sacrificio, mesmo o da morte, engadiu.

Esta frase impresionou tanto a Bandallo que a repetiu seguido durante días no peirao a todos cantos quixeran oíla.

Cando chegou a “José Caneiro Darriba” o que contestou foi Bandallo.

- “Non pode falar, é xordomudo”-.

- ¿Como?-, preguntou o militar, baixando da tarima.

- “E xordomudo-”, repiteu Bandallo.

- “¡Que hable con él, coño!”, respondeulle o militar achegándose a Bandallo cos ollos ensanguentados de rabia; tan preto que Bandallo puido enxergar no fondo da mirada daquel home un niño de serpes que bafezaban un alento de carraxe arrepiante.

Bandallo fixolle un aceno ao seu amigo co dedo movéndose devagar por riba dos beizos, e Caneiro emitiu un berro agudo de gata parindo que alterou a o militar ata poñelo tenso coma un estadullo e desfiguroulle a cara dun xeito cruel polo ictus de cadáver que chegou a acadar.

- “Está bien, tome”-. E chantoulle no peito unha citación para presentarse no Hospital Militar da A Coruña dous meses máis tarde.

A Xirome Obelleiro Patiño, de alcume Bandallo, deulle outra, porque, como lle explicou sen levantar a vista do chan, - “son chosco dun ollo dende que teño ó anos”-.

Agardou polo papel coa mirada baixa, estendendo a man para non ter que ver, explicoullo despois na casa ós seus pais, a morte dentro do corpo dun home.

A partir daquel día convenceuse de que o díaño vestía cun uniforme militar.

Agora, chegado o día, os dous estaban na estación do tren de Pontevedra agardando o ferrocarril que ás 6 da mañán había de levalos a A Coruña.

Caneiro, paseando polo andén, e Bandallo, estombollado nun banco cun xaroto na boca, miraba as estrelas daquela noite de xullo.

Estaba pensando que nunca viñera a Pontevedra; o de hoxe tampouco é que fora gran cousa. Recolléraos o furgón militar en Beluso e, parando nas vilas que quedaban de camiño a cargar máis rapaces, abocáraos no andén da estación. Máis nada, esa foi toda a viaxe.

- Agardade aquí -dixéralle o que acompañaba ao conductor- Logo virá o tren. Cando chegedes a A Coruña estaranvos esperando-. Despois acendeu o coche e marchou.

Alí quedou unha tropa de 9 ou 10 piardas noviñas, as mans nos petos, empurrando o pantalón para abaixo e cun inmenso interrogante nos ollos.

Algún de Cangas, eles de Beluso, un de Bueu; en Marín embarcaron tres. Case non falaban no treito ata Pontevedra. Albiscáronse en silencio, trabando na escuridade da camioneta o medo que desprendía o corpo do veciño.

- Nunca fun a Pontevedra-, comentou un que subiu en Seixo, e houbo que axudalo porque tiña unha perna de pao.

Están ardendo as serras orientais

- Eu tampouco-, contestoulle Bandallo, e aproveitou a lumieira de acender o cigarro para preguntarlle que lle pasara.

- Cando neno, un carro cheo de estrume pasoume por riba. Tronzouma como si foxe unto-.

- Sorte negra, e calaron-.

Bandallo, deitado no banco da estación, dáballe voltas o aquel de que os galegos fôxemos tan calados, que falásemos tampouco. Oíralle dicir alguén que os andaluces non paraban de falar e rir. ¿De que falarán?, estaba matinando cando sintonizou preto o asubío da máquina que se achegaba.

Un homiño cun traxe azul e pucha roxa saíu correndo dunha porta e comezou a darlles ordes.

- Os do hospital militar, bulide cara o derradeiro vagón. Veña, axiña, o tren só para ú minutos-.

Bandallo ergueuse, foise onde Caneiro, votoulle a man polo lombo e comezaron a camiñar contra o tren que en marcha se aproximaba pola outra beira da estación.

A cara dos dous reflectía agora unha incrédula sorpresa e ledicia. Por fin o tren. Foi como darse de fociños co futuro. Caneiro mirabapara el sorrindo coa boca grande e aberta; tan contento de estar alí, mirando aquela máquina increíble, que lle espetou un bico na meixela.

- Para, ¡ou!, ¿que vai pensar toda esta xente?-.

E subiron no vagón de cola todos os que viñeron da ribeira e algúns máis que chegaron da montaña.

Cando o tresn se puxo en marcha agarráronse aos barrotos de madeira dos bancos pola impresión de que podían saír despedidos ou caer ao chan, dada a velocidade que pouco a pouco ían alcanzando. Mirábanse abraizados, enter tímidos e sorprendidos de ser eles os escollidos para viazar a un mundo que non tiña nada que ver co que fai unhas horas deixaran atrás.

Un mundo de miserables alboios na maioría dos casos, co chan de terra e cociña renegrida polo fume da lareira que se espallaba por toda a casa dándolle á roupa un cheiro a carozo queimado que nonos abandonaba nunca. Unha casa de dúas habitacións para acoller ós pais e seis irmáns que durmían vestidos, ciscados onde podían, enriba de colchóns de follato, e un retrete no cortello do porco que era unha táboa de madeira cun buraco no medio.

Miseria dunha terra maldita, que non regalaba nada, sempre aventada por marusias de invernos interminables. Unha paisaxe detida de chuva gris que facía confundir o neboeiro da terra co mar e co ceo, nun mundo irreal de homes que camiñaban nunha travesía oceánica por praias do fin do mundo.

- ¡Merda!, díxose para si, mastigando as palabras coa mesma ledicia que o facía coas fillas da Rosa; despois fixo un aquel de cuspir ao chan, co lapo na punta da lingua detívose, asexou a porta e tragouno.

O vagón, aínda que era un antergo de transportar gando, arrancharano colocándolle ventáñas e bancos de barrotes aparafusados ó piso. Entre as ventáñas puxeran uns cadros minúsculos con escenas de monumentos de Madrid.

Caneiro observábaos detidamente preguntándose en que mundo maravilhoso podería haber cousas como aquelas. A Bandallo, sentado e anegado de felicidade, todo o que tiña diante pareceulle o máximo de luxo e modernidade.

Ao principio ían ríxidos nos asentos dianteiros agardando que alguén viñera a vixialos. Así como foron collendo confianza, comezaron a poñerse de pé, a xogar cos movementos bruscos do tren, abrilas ventáñas e berralle á noite. A un deles deulle por empurrar a outro que estaba ergueito, e nun intre xa estaban todos a se pandar e agarrar para non caer. Rían a cachón, nunca na vida o pasaran tan ben aquela manda de rapaces transplantados a un vagón de madeira sobre rodas que xiraban nun camiño de ferro votando faíscas que, como flashes, alumeaban unha realidade de labirinto negro e metálico.

Bandallo, nunha fuga sen retorno, tentando zafarse do perseguidor que o quería pandar, abriu unha porta no cabo do coche e quedouse pasmado ao ver, naquela viaxe de sorpresas, o espectáculo que daba categoría de miragre ó achádego.

Viñera dar a unha plataforma de ferro aberta ao baleiro do mundo, ás estrelas e ao ceo, a unha terra que se aloxaba cunha velocidade tan vertixinosa que o obrigou a agarrarse forte da varanda; aquela que o protexía do vértigo da vida naquela noite morna de xullo na que Bandallo estaba nacendo de novo.

Aquel sitio pareceulle o cumio do paraíso, soamente comparable a un regalo imposible dunha noite de reis de había moitos anos, ou ó roce suavísimo dos peitos da irmán de Henrique na súa cara.

Imaxinou, como vira nas películas que votaban no cine Avenida do Sr. Lino, que era un vaqueiro do oeste a defender o comboio dos indios. Levantou as mans formando unha pequena pistola cos dedos, fixo que apuntaba, e disparou co ruído da boca contra fantasmas salvaxes emplumados que, dende cabalos pintos, lanzaban frechas incendioarias contra o tren das marabillas.

Bandallo acabáballe de disparar a un indio que tiña a cara do seu mestre de escola, aquel que mallara nel canto quixera, cando o tren comezou a frear. Cando parou de todo, nunha estación que alguén berrou Vilagaría, rachando o silandeiro camiño da bala directamente ó entrecello do mestre, oíron un barullo de carreiras e voces secas destemperadas.

Algúns pasaxeiros baixaron as ventáñas e unha voz, acostumada a mandar, recorreu todo o frontal dos vagóns que daba ao andén como un lostrego que incendiara a pradería.

- "Suban as ventáñas e que ninguén se mova do seu sitio".

Toda a estación estaba tomada por homes vestidos de negro e armados que xa empezaban a subir aos compartimentos.

Están ardendo as serras orientais

Un deles entrou pola traseira, pola plataforma dende a que Bandallo albiscaba marchar ó cabalo, xa sen o indio mestre enriba.

- “Acadeille”, díxolle ao home que subía.
- ¿Que fas aquí?, retrucoulle este nervioso.
- Soñar, atreveuse a confesar Bandallo.
- Vai para dentro, rapaz.

Bandallo entrou e púxose a axexar a través do cristal o andén. Decatouse que estaba cheo de homes como o que falara con el.

Todos vestían da mesma maneira, pantalón e xerse negros, zamarra de pana e correaxe de coiro cruzándolle o peito do que penduraban un pistólón á altura do cinto. Algúns levaban fusís e unha escarapela bordada en letras roxas: U.H.P.

- ¿Que é o que pasa?, preguntoulle Bandallo virándose.
- ¿De onde vides?, foi a resposta do home.
- De Pontevedra, aínda que non lle somos de alí; a maioría vimos da ribeira. Eu sonlle de Beluso, señor, preto de Bueu.

Caneiro achégárase temeroso ata el ó ver que falaba cun daqueles homes. Quería saber, facendo un xeroglífico de bolboreta coas mans diante da boca sen emitir ningún son, si eran soldados. -”Sí”-, respondeulle Bandallo sen entender moi ben porqué. Explicareillo máis adiante, chegou a pensar, e virouse para deixar aboada no baleiro a pregunta, -”¿vostedes non son soldados, verdá...?”-.

O home marchara cara o fondo, falando en voz alta, apurando unha situación que xa non tiña volta atrás.

- Rapaces, tedes que baixar do comboio, berraba, e poñervos en fileira diante do voso vagón. Tranquilos non vai pasar nada, sodes fillos do pobo como nós, estamos no mesmo bando.

Aquela frase desconcertou aínda máis a Bandallo que baixaba a escaleiriña coidando que si un dos bandos eran os soldados, ¿cal sería o outro?, e eles, ¿xa eran soldados?

O que tiña claro é que non lle gustaría estar no bando contrario ó daquel home.

A maioría dos pasaxeiros xa estaban no andén, repartidos en pequenos grupos, cada un deles diante do seu vagón.

Os homes fumaban case todos, algunha muller choraba e, o que chamou outra vez a atención de Bandallo, case ninguén falaba, non se oía ningunha conversa. -”E igual en todas partes, díxose, que fouco faladoiros somos os galegos”-.

A estalactita, que por un intre conxelara a ollada de ferro daquel home cincento que subira ao trén polo vagón dos soños, rachou pola base, caeu e iniciouse unha longa viaxe polas veas sanguentas do monstro.

Bandallo movérase inqueda percurando a súa presenza, ficou sorprendido ó velo, ó lonxe, subido nun banco, de pé, dando ordes.

Prendera o cincento un xaroto e bafexou durante un intre interminable unha longuíssima columna de fume. Logo mirou a brasa consumindo lentamente o papel que rodeaba o tabaco e comezou a besbellar unhas palabras que non nacían do feito horrible que anunciaban; senón que, pareceulle, sempre estiveran con el. Aquelas palabras eran o seu destino, o dos seus, do sindicato, do partido.- “Sempre as levei dentro”, animouse dándolle unha chupada interminable a cabicha. Logo tirouna e escoitouse a se mesmo fóra do tempo, nun mundo de seres pasmados polo movemento dunha roda dentada xigantesca que os ía esnaquizando, e ciscando as amorosas partes dos seus corpos nun horizonte de ceo vermello que pingaba sangue.

- Hoxe a República está en perigo. Esta mañá soubemos que unha parte do exército sublevouse contra o goberno democraticamente elexido polo pobo. Non temos dúbida que é un levantamento fascista contra o estado e os partidos democráticos, obreriros e forzas populares. Camaradas, os militares fascistas son o peor inimigo do pobo e...

Pero falaba tan baixo que moita da xente máis afastada non oía ren. - “¿Que di?”, preguntaban algúns, - “non sei que da república e dos militares, o de sempre”, explicáballes un home ó que preguntaba mentres agachaba a carteira por dentro do pantalón.

- Silencio-, bramou agora coa mesma voz de tronco coa que conseguira, facía unhas horas, impoñerse no local do sindicato para tomar o cuartel dos gardas de asalto e facerse con armas.-

- A República neste momento necesita de todos para conter a ofensiva do monstro asasino que se nos ven enriba.

Bandallo sentiu un arrepío de noxo cando Caneiro fixo que perdera o fio das palabras do home para que lle prestara atención. Quería saber que dicía aquela figura grisalla vestida de negro.

- Nada, aclaroulle nervioso, son soldados.-

E perdeuse nas lembranzas de neboeiros en refachos que voaban entre mariñeiros atolados pola rabia, rachando o silencio na taberna da Viúva, preto do peirao, con palabras que el non entendía: folga, sindicato, revolución, república.

Mesmo estivera oíndo a un deputado diante da conserveira, enriba dun bocoi que sacaran da taberna, falándolles do prezo da sardiña, das escolas as que só ían os ricos, da fame e da miseria, que deso el sí sabía, e de morrer sen ter médico ningún para nos atender. E aínda riu a cachón cando aquel home espetoulles que:

- “As Cortes de Deputados de Madrid máis que cortes semellan cortellos”, e a xente aplaudía dando berros de viva á Fronte Popular; el no medio tamén dando vivas, sentindo que se lle pechaba a ferida que tódolos días lle abría o mestre aquel que mallaba neles:

Están ardendo as serras orientais

- Calamidade, chamáballe, ¿a que andas cos do sindicato?, ¿e logo pensas que os comunistas hanche de dar de comer? Quitarancho todo, burricán.

Pero que lle podían quitar a el que nada tiña, cicais ese misterio formaba parte das cousas que o mestre non conseguía meterlle na cachola a pesar dos moitos zoscallos que lle daba.

Ademais, ¿por que tiña que insultalo todo o tempo?, que si calamidade, badulaque, burricán; e o que lle quedara a el como alcume, bandallo, que llo puxera o primeiro día que entrou na escola, ben me lembro. Estaba nun recuncho, coitado de min, sen saber que facer, cando me sinalou coa vara de vimbio e dixo moi clariño, con aquela maneira soberbia que tiña de falar: “a ver ti, bandallo, pasa por aquí; imos ver o que sabes”.

E a partir daquel día todo foi bandallo e vimbiazo. En tal cantidade as dúas cousas que aquel inverno, o primeiro de ir a escola, mudei dúas veces o pelexo do cu, e todos na vila comezaron a chamarme só Bandallo.

- ¿Ti que fas?, oes..., estouche preguntando que fas.

O rapas coxo de Seixo puxérase a carón de Bandallo e mirábao con cara de boi canso.

- Perdoa, estaba pensando noutras cousas, ¿que pasou?, ¿acabou de falar o home cncento?-.

- Eu marchou, ti fai o que queiras, pero para min que esto remata coa nosa viaxe a A Coruña-.

Enxergou o banco baleiro e procurou por entre unha marea de puños a figura do home. Nono daba atopado, o andén converterase nun rebulicio.

Diante del, un grupo cantaba, co puño ergueito, algo sobre os pobres do mundo.

Outra xente baixara as maletas do tren e perdíanse na noite, entre as sombras abaneantes dos farois; algúns subiran ós vagóns e agardaban tranquilamente sentados que o tren reiniciase a marcha.

Mirou a Caneiro que estaba nun amplo círculo de xente que collidos das mans daban fortes aturuxos de ledicia mentres xiraban no que parecía un xogo infantil; chamoulle a atención que levase posta unha das zamarras ca escarapela de U.H.P. no peito.

- Dinlla eu.

Bandallo virouse e atopou ao Cincento pasando a lingua polo gume do papel que envolvía o tabaco.

- ¿Vostede é comunista, verdade, señor?

A Bandallo gustáballe moito aquel home, pero era incapaz de comprendelo.

O Cincento cuspiu unha febra de tabaco, votou man a cabeza e peiteou cos dedos un escaso pelo rgis que lle acaía sobre a fronte.

Ollaba por riba de Bandallo a alborada do novo día nunha liña roxa que emerxía detrás das montañas, alá ó lonxe.

- ¿Que estará pasando en Madrid?, murmurou para si sen deixar de mirar como o ceo tingüía de azul a negrura da noite xa morta.

Eu vou pelexar pola túa dignidade, e seguramente deixarei a vida nilo. ¿Ti estás disposto a ser un soldado da república? Pero que digo soldado, -bramou o Cincento levantando a voz-, un poeta da república, rapaz, ¿nono sentes? Non sentes a sangue fervendo polas congostras da terra, non oes o bramido do mar, a vaga de liberdade que se pon en marcha e vai anegar o mundo, neno, o mundo enteiro.

O paso que hoxe damos aquí vai chegar ata América; esta é a fáiisca dunha loita planetaria”.

Afastouse de Bandallo e foi camiñando por entre a multitude que o escoitaba abraíada. Mesmo lle recordou a un misioneiro que había anos viñera dar un sermón a súa vila e fixérao así, camiñando entre a xente, fóra da igrexa, facéndolles preguntas e contestándoas el mesmo. Aquel home, coidou Bandallo, era un crego doutra relixión.

¡Claro!, como fun tan parvo, agora entendíao, era o de sempre, había que crer. Alumeáronlle os ollos cunhas ferintes baboas de ledicia e foi correndo detrás do cincento ata acadalo.

- Señor, xa o entendo, xa o entendo.

O home virouse, púxolle as mans enriba dos ombros e apertouno con forza. -”Sabíao, rapas, sabíao; o soño que me dixeches que tiñas cando subín ó tren era este, comprendes, este. Eu tiven medo, dúbidas ata atoparte no vagón, e cando contestaches a miña pregunta dicindo que estabas soñando, entón souben que xuntos íamos afundi-lo aceiro”-.

A mañá, dunha limpeza oceánica, chegara de todo e destapou o cansazo nunhas caras rotas pola angustia dunha noite con sabor a varolo reseso de derrotas acumuladas.

Os rapaces todos, vestidos xa cas chambras negras, armados de correaxes e pistolas subiran de novo ao ferrocarril que xa tiña a máquina acesa. O cincento achegárase para se despedir deles, recibírono asomando as cabezas polas ventaiñas berrando coa forza do vento que deita o centeo nas eiras, - “U-H-P”-, repetidas veces.

Púxose a carón de Bandallo, tendéronse as mans para estar amarrados polas extremidades do sentimento, e díxolle coa voz máis doce que se pode escoitar nesta vida:

- Lembra, rapas, agora sodes fillos do pobo e soldados da República. Cando chegedes a A Coruña incorporádevos no exército popular revolucionario. Volverémonos ver nalgunha trincheira de calquera sitio. Os tempos son chegados. Saúde e República”-.

E o tren, arriando os freos, iniciou a marcha.

Bandallo ollou desde a ventanilla por última vez o andén no que, unha noite de verán, cambiáralle a vida para sempre.

Están ardendo as serras orientais

A figura do rapaz coxo de Seixo, sentado só nun banco, facíalle o aceno de despedida máis triste que se puidera mercar na lonxa da saudade.

Un silencio de ronquidos novos viaxaba agora con eles. Soamente Caneiro mantiña o bulebulle da estación. Sentárase onda el e, sen parar de mover as mans, explicáballe que agora eran soldados. Poñíase de pé, levantaba o fusil nunha man e o puño pechado na outra; mentres, votaba un daqueles chíos inaturables de porco castrado e petábase ca man na escarapela dourada cas letras bordadas en roxo, “UHP”. El teimou que nin sequera sabía o que significaban aquelas letras. Un lóstrego de medo recorreuille o espiñazo.

Bandallo ergueuse, achegouse a Caneiro e apertouno coa forza do polbo na raña. Unhas grosas bagoas esvarábanlle polas meixelas e pensou que lle gustaba máis o soño dos indios asaltando o comboio, montados nos cabaliños do carrusel das festas de San Martiño, na súa vila, cando o vento do norte fende o peito ata esmagalo contra o lombo.

A estación de Santiago estaba tomada polos mineiros de Lousame. Unha enorme bandeira roxa penduraba dunha viga enriba das vías e moreas de carteis con lemas sobre a unidade popular e a loita contra o fascismo cubrían as paredes. Levantaban barricadas e había homes deitados no chan apuntando ó ceo cos seus fusís.

Recibíronos con ulos de ledicia, puños ergueitos e aplausos. Cando parou a máquina, fixéronos baixar para que comesen nunha mesa rodeados de homes barbados co corpo cuberto por cartuchos de dinamita.

As noticias eran confusas, Bandallo quería saber que acontecera en Pontevedra, pero nin sequera lle daban razón do que pasaba alí mesmo, en Santiago. - “Rapaz, si tes dóbidas, dispara ti primeiro”- espichouille un dinamiteiro mentres se metía enteiro un ovo cocido na boca. - “Agora, dígoche unha cousa, eu ós fascistas venteos como o raposo á galiña; en canto teña un diante, madialeva, métole un supositorios destes por onde é de recibo”. Falaba abrindo moito a boca chea de ovo e sinalando ao mesmo tempo a dinamita.

Sentouse Bandallo a fumar o último cigarro da súa vida co fusil metido entre as pernas. Albiscaba ós seus compañeiros participando no balbordo da organización dos homes que ían chegando para se incorporar ás forzas revolucionarias. Un grupiño disparaba contra as vías mortas para practicar no tiro. Tremeu por Caneiro que non escoitaría os disparos, percurouno coa mirada e deu con el subido na parte dianteira da locomotora. Andaban a poñer, el e outros homes, unha bandeira republicana na defensa con forma de grella que lle daba aquela fasquia de animal coa dentamía aberta.

Tivo sentimentos encontrados, por unha banda quería chegar a A Coruña canto antes, que lle desen o papel de inutilidade, e volver correndo para Beluso. Empezaba a sentir no corpo un arrepío estraño de sambesugas a comerlo por dentro.

Por outra, sentía o alento do cincento na caluga e a calor daqueles homes que, sen coñecelo, tratábano coma un irmán.

Pisou o cigarro cando o comboio empezou a votar fume. Despideuse dos mineiros dunha maneira sombría, desta vez nin sequera se asomou cando comezaron a rodar polo camiño de ferro.

Unha tardiña morna cubría uns prados moito máis verdes e chans que os da súa terra, ou esto foi o que lle pareceu.

Pasou o resto da viaxe sen falar, mirando o mundo através do vidro. Os rapaces cantaban cancións revolucionarias recién aprendidas e Caneiro ensaiaba pasos marciais no corredor, entre os bancos.

Cando diminuíron a marcha, arfou, -"por fin, A Coruña"; e, sen que ninguén o vira, abriu a ventáña e tirou o fusil contra as rodas do vagón.

O ferrocarril entrou debagar na estación. Un silencio de mármore esmagaba os rúidos somnolentos da máquina ó votar os freos. O chifro anguriento do vapor ó saír da cheminea lembroulle a Bandallo a chamada afónica da conserveira anunciando que había peixe no alpendre.

O asubío fabril poñía en marcha cara a praia -pensou, polos camiños escuros da invernia, como formigas no carreiro-, ás mulleres de Meáns e da Canceliña, do Outeiro e da Remorta; todas elas envoltas en mantóns de lá, votando pregarías e maldicións a eito, por ter que deixar o colo do soño, preguiceiro de caricias e aloumiños, coa condena do cheiro da maga do peixe como única compañía.

Ollou, reflectida no cristal da ventáña dun tren fantasma que entraba na estación de ningures, a figura da súa nai vestíndose para acudir aquela chamada.

Acrequenada para atar os zocos, anudándose o pano, envolvéndose no manto, recollendo a roupa ciscada polo chan, saíndo da casa, batendo a porta ó pechala. A soidade da casa sen a presenza da nai era como cruzar un deserto infindo.

Sintiu Bandallo o fagonazo da rabia, a padeada que fende a dureza líquida do xeo, o coitelo que entra polo espaco intercostal do desconsolo. E recitou as palabras que non lembraba oír cando as escoitou. Fora o cincento, co tren en marcha, o que llas dixera. El estaba albiscando a man do rapaz coxo decíndolle un adeus que lle sabía a terra húmida de treboada no verán, cando lle chegaron voando por entre o aire da despedida, tenuous como o vogar dos remos nos neboeiros mestos de cabo Udra.

- "Non habrá lus no amencer do noso pobo"-.

Ficou cravado no asento, coa meixela apoiada no reflexo esmorecente da nai no vidro, e pronunciounas en voz alta para podelas oír, agora si, coa certeza dunha voz que falaba para alguén, aínda que fora para el mesmo.

- "Non habrá lus no amencer do noso pobo"-.

Detívose en seco o tren, e o alento da serpente bafexou un incero ámbito de desastre, virando a tardiña en desgarróns violetas que cubriron o ceo.

Están ardendo as serras orientais

Cruzou a mirada coa de Caneiro que estaba na extrema do vagón. Un calafrío de horror viaxoulle polas pernas, rabuñoulle as costas e argallou un remuíño de marusía no pelo. Abriu a boca, movendo só os beizos e intentou describir a xeografía do horror cos ollos.

- Ti, sobre todo, non te movas, dicíalle ao seu amigo sinalando a explanada da estación.

Tres compañías de soldados ocupaban a plataforma. Divididas en grupos apuntaban cara eles co fusil no ombro. Diante de cada grupo, un militar con pistola e sabre nas mans agardaba o berro da orde, o golpe da bota no chan, a caída da pinga que esvaraba lentamente pola tempa.

Bandallo moveuse coa rapidez da londra para evitar que Caneiro chimpase do vagón ó exterior pola porta que acababa de abrir. Quedouse co aire da ausencia entre os dedos, paralizado no marco, ollando alancar a Caneiro polo enlousado dos soños.

A pinga describiu un perfecto recorrido pola quixada do militar e caeu, dende o queixo, ata a bota brillante de charol. O berro fíxose estoupido e a sabra branca do medo escenificou na cara de Bandallo o aceno do coro trágico.

- ¡Arriba España!, deténgase y tire ese fusil.

Caneiro ergueu o fusil por riba da cabeza, sinalou as letras bordadas no peiro e sigueu avanzando mentres votaba un chíó de mascota perdido no medio dun pesadelo.

¡Arriba España!, bramou o militar, “deténgase o disparo”, e apuntou coa pistola a escarapela de letras bordadas en roxo sobre fondo dourado.

- “¡Caneiro!”, chamouno Bandallo, sabendo que era igual que petar contra o vento, que chamar a unha anduriña que voa sen descanso cara o sul.

O berro de Bandallo e a bala do militar atopáronse nese punto do corpo de Caneiro onde a vida marca un perfecto ritmo de momentos ata que deixa de latir.

O sangue rebordaba polo buraco aberto anegando a chombra, tinguindo o negro de escuro marrón outonizo.

Cando Bandallo chimpou ao andén para recoller o corpo en caída de Caneiro o militar fixo co sabre o mesmo movemento que se fai coa fouciña na seitura da herba.

- ¡Fuego!, escoitou, maravillado polos reflexos do metal, antes de que comezase a arderlle o peito, a sentir un terremoto de agonía que lle destrizou os intestinos.

E aínda tivo tempode sentir, dende o chan, que a vida remataba no enlousado dun soño perdido cunha visión: a dun neno que lle sorría montando nun cabaño do tiovivo nas festas do San Martiño, na súa vila.

CONCELLO DE PARADELA

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE CULTURA,
COMUNICACIÓN SOCIAL E TURISMO

